

Linnéuniversitetet

Kalmar Växjö

Självständigt arbete i
förskolläroutbildningen

Med hudfärg som identitetsmarkör:

En bildanalys av barnböcker på två förskolor

Författare: Hannah Persson och
Helena Halla

Handledare: Barbro Gustafsson,
Britten Ekstrand

Examinator: Reza Arjmand

Termin: V 2018

Ämne: Didaktik

Nivå: Grundläggande

Kurskod: 2FL01E

Abstrakt

With Skin Colour as an Identity Marker: A Review of Children's Books at two Swedish Preschools

Som förskollärare gäller det att vara öppen och se vad olika saker kan få för konsekvenser. I denna studie har det studerats hur vit hudfärg respektive mörkare hudfärg bland karaktärerna i barnböckerna fördelar sig mellan böckerna som finns på två förskolor i två olika kommuner i Sverige. Syftet är att kartlägga karaktärer i barnböcker med hudfärg som identitetsmarkör och utifrån resultat dra slutsatser om barns möjligheter till igenkänning och identitetsskapande. För att nå syftet har två forskningsfrågor använts 1. Hur fördelar sig karaktärer med vit respektive mörkare hudfärg i förskolornas barnböcker? och 2. Vilka konsekvenser för barns igenkänning och identitetsskapande kan uppdelningen mellan vit och mörkare hudfärg få?

Sammanlagt studerades 938 böcker på dessa två förskolor. För att nå ett resultat har ett noga genomtänkt kategorischema använts. Uppdelningen har skett genom att granska böckerna med variablerna endast vit hudfärg, en eller flera av huvudkaraktärerna har mörkare hudfärg, en eller flera av birollerna eller statisterna har mörkare hudfärg samt om boken endast innehåller djur eller materiella artefakter. Detta har gjort det möjligt att kunna få syn på hur fördelningen ser ut i böckerna som finns ute i förskolorna.

Studien har utgått från en kvantitativ ansats, där resultatet utgörs av siffror som sammanställts i olika diagram. Resultatet visar att endast vit hudfärg med 39 procent förekommer i betydligt högre omfattning än mörkare hudfärg som endast förekom 14 procent, 11 procent av dessa utgör statister eller biroller med mörkare hudfärg vilket lämnar 3 procent till huvudkaraktärer med mörkare hudfärg. Det visar på en stor skillnad och olika slutsatser har dragits om resultatets utfall, bland annat att de flesta barnboksförfattarna kanske själva har vit hudfärg och aldrig reflekterat över sitt budskap av vad som anses normalt. Vit hudfärg blir norm medan mörkare hudfärg blir det avvikande. För att få en förändring kan hudfärgerna på karaktärerna i barnböckerna vara ett steg mot ett mer jämställt samhälle med start i tidig ålder.

Nyckelord

Hudfärg, bildanalys, barnböcker, förskola, socialkonstruktionism, inkludering, identitet.

Innehåll

1 Inledning	1
1.1 Bakgrund	3
1.2 Syfte	4
1.3 Forskningsfrågor	4
2 Tidigare forskning och teoretisk utgångspunkt	5
2.1 Barnbäckers inverkan	5
2.2 Etnicitet i förskolan och skolan	6
2.3 Mångkulturalitet	7
2.4 Hudfärg och rasism	8
2.5 Teoretisk utgångspunkt	9
3 Metod	10
3.1 Datainsamling	10
3.2 Urval	12
3.3 Genomförande	13
3.4 Bearbetning av data	13
3.5 Etiska överväganden	14
3.6 Metoddiskussion	14
4 Resultat	17
4.1 Resultat av förskola 1	17
4.2 Resultat av förskola 2	18
4.3 Sammanställning av resultat	19
5 Analys	21
5.1 Uppdelning av vit och mörk hudfärg i barnböckerna	21
5.2 Barns igenkänning och identitetsskapande	22
6 Diskussion	25
6.1 Resultatdiskussion	25
6.2 Förslag till fortsatt forskning	28
7 Slutsats	29
Referenser	30
Bilagor	32
Bilaga A och B	32
Tabell 1: En sammanställning av resultaten i procent från både Förskola 1 och Förskola 2	19
Diagram 1: Resultatet av Förskola 1:s böcker i procent	17
Diagram 2: Resultatet av Förskola 2:s böcker i procent	18
Diagram 3: Jämförelse mellan Förskola 1 och Förskola 2:s resultat i procent	20

1 Inledning

Svenska barnboksinstitutet (2015: 5) undersökte i en rapport alla barn- och ungdomsböcker som gavs ut 2014 utifrån olika kriterier, där ett av kriterierna var i vilken utsträckning andra kulturer och mörkhyade karaktärer fanns representerade i bilderböckerna. Begreppet mörkhyad karaktär innebär i det här sammanhanget en karaktär med någon slags mörk hudfärg. Resultatet visade att av totalt 1860 böcker, som undersöktes, fanns andra kulturer och mörkhyade karaktärer representerade i 298 böcker, vilket motsvarar ungefär en femtedel. I 15 av böckerna, motsvarande fem procent, hade en mörkhyad karaktär en eller flera av huvudrollerna av böckerna (ibid). Till skillnad från deras rapport kommer denna studie att undersöka i vilken utsträckning vit respektive mörk hudfärg finns representerad bland böckerna på två förskolor samt vilka konsekvenser denna fördelning kan få för barns igenkänning och identitetsskapande utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv.

Samma uppdelning i två kategorier av karaktärernas hudfärg, med vit respektive mörkare hudfärg, som Svenska barnboksinstitutets (2015: 5) rapport har tillämpats i denna studie, medan urvalet och hur materialet analyseras skiljer undersökningarna åt. Att endast undersöka de mänskliga karaktärernas hudfärg gjordes för att hudfärg är ett sätt för barn att identifiera sig med karaktärer i böcker samt att hudfärg är ett utmärkande drag av människors utseende, som kan påverka hur människor blir sedda och bemötta av andra. Att fokusera på vit respektive mörkare hudfärg hos karaktärerna gjordes för att kunna dra jämförelser med Svenska barnboksinstitutets (2015: 5) rapport och tydligt kunna särskilja olika hudtoner i böckerna samt för att undvika eller åtminstone minska omfattningen av egen tolkning och subjektivitet, som kan ske om för många hudtoner skulle tas i beaktning i undersökningen. På detta sätt kan karaktärerna mer objektivt placeras i de olika kategorierna och kriterierna för kategorierna blir tydligare med färre variabler att ta hänsyn till i undersökningen av böckerna. Att endast fokusera på hudfärg gjordes för att det är en tydlig igenkänningsfaktor och en del av människors identitet. Om andra faktorer som kultur, religion eller skillnader i utseende, som till exempel olika hårfärger och ansiktsdrag, skulle inkluderas skulle undersökningen kunna bli för subjektiv och tolkningsbaserad, i och med att kultur och religion kan vara svårare att identifiera än hudfärg. Därmed har en kvantitativ ansats valts på grund av att undersökningen fokuserar på vilka hudfärger som representeras och objektivitet istället för subjektivitet, upplevelser eller tolkning av böckerna.

Tidningen Metro (2016) upplyste om en granskning av Sveriges barnböcker där fokus låg på att se karaktärerna och deras utseende. Av alla barnböcker som kom ut 2014 var det bara fem procent av dem som hade huvudkaraktärer med icke västerländskt utseende, vilket innebär en hudfärg som inte är vit. 2015 var dessa procentenheter lika låga, även om antalet utgivna böcker var fler. Det lyftes fram hur viktigt det är att barn får känna tillhörighet till sina kulturer samt att få en starkare självkänsla och trygghet. Artikeln i Metro avslutar med att det borde vara en självklarhet med böcker som representerar hela Sverige (Metro, 2016). I en annan artikel i ett tidigare nummer av Metro skriver Järvi (2015) om hur mycket en hudfärg betyder i människors liv, och hur mycket samhället spelar in samt hur det påverkar människan. Järvi menar att människor med vit hudfärg har lättare att få jobb och bostad än människor med andra hudfärger och detta ger vita mer makt. Han förklarar det med bland annat begreppet "rasifiering" och menar att människans härstamning ger olika förutsättningar genom fördomar som finns som blivit en social konstruktion (ibid).

I denna bildanalys studeras och undersöks utseenden som identitetsmarkörer, genom karaktärernas hudfärg, i de olika barnböckerna på förskolor som blivit granskade. Tanken är att få syn på vad som förmedlas i de böcker som läses dagligen på förskolorna och om alla barn oavsett hudfärg kan känna igen sig i barnböckerna på förskolorna. För omedvetet och medvetet förmedlas det som syns och berättas för barnen ut till dem. Förskollärare kanske inte tänker på vilka hudfärger som gör sig synliga i böckerna på förskolorna, utan de kan ha andra avsikter med läsningen. Det är viktigt att alla barn ska kunna känna att de är representerade, och känna tillhörighet. Om barn i tidig ålder får se och känna till en bred etnisk variation i bland annat barnböcker, kan det bidra till att de i vuxen ålder har ändrat på det som Järvi (2015) i Metro beskriver som maktskillnader.

Intresset för studiens forskningsproblem väcktes under en läsning av en bok på en förskola när ett barn med vit hudfärg utbrast att "det finns en som du" till en pojke med mörk hudfärg och pekade på bebisen med mörk hudfärg på bilden, som var den enda karaktären med mörk hudfärg i boken. Pojken med mörk hudfärg blev glad, svarade "ja det är en mörk som jag" och skrattade högt. Vid det ögonblicket fick forskarna upp ögonen, genom pojkens glädje, för hur viktigt det är att det finns karaktärer i böcker som barn kan känna igen sig i. Denna studie görs för att synliggöra och identifiera i vilken utsträckning vit eller mörkare hudfärg finns representerade bland karaktärerna i böckerna på två förskolor. På förskolorna finns barn med både vit och mörkare hudfärg och alla barn ska kunna hitta karaktärer som speglar sig själva och som de kan känna igen sig själva i, vilket kan bidra till och påverka barns känsla av inkludering. Studien hjälper till att synliggöra om det finns en mångfald bland karaktärers hudfärg i böckerna på förskolan och om alla barn kan hitta böcker där de kan känna igen sig själva genom karaktärernas hudfärg. Dels skulle en mångfald bland karaktärerna kunna bidra till en ökad acceptans av olikheter bland människors utseende och skulle också kunna visa barnen att de är betydelsefulla när karaktärer med liknande hudfärg som sig själva finns representerade och inkluderade i böckerna.

När förskollärare får syn på vilka hudfärger som finns representerade och vilka som inte finns representerade samt vilket budskap och sociala konstruktioner karaktärernas hudfärg förmedlar, kan undersökningen bidra till att göra förskollärare medvetna om vad den pedagogiska betydelsen i böckerna som finns tillgängliga förmedlar. Om alla barns olikheter finns representerade och inkluderade i böckerna på förskolan kan det bidra till att barnen ökar sitt egenvärde, som förskollärare kan man hjälpa till genom att visa alla barn att de ska vara inkluderade och att de är betydelsefulla. Förskollärare, genom sitt aktiva val av böcker, bidrar till och visar barnen samhällets normer om vad som är accepterande och avvikande samt samhällets syn på människors hudfärg.

1.1 Bakgrund

Redan år 1758 hade Carl von Linné gjort en så kallad rasindelning genom hudfärger, som han förklarade så här: "indianerna var elaka och stridslystna, afrikaner var långsamma och försumliga och asiater var stela och giriga. Europeerna däremot, eller Europeanus som han kallade dem var muskulösa, smarta och uppfinningsrika." (Abdul Fattah, 2011: 1). När rasbegreppet uppkom var det positivt och det ansågs vara fint att kunna prata om olika raser. Ett rasbiologiskt institut öppnade 1922, där skulle olämpliga människor tvångssteriliseras för att vita på så vis skulle vara de mest representerade. Detta togs vidare till Tyskland och nazisterna, Hitler förbrukade rasbegreppet som efter andra världskriget inte gick att använda mer och då tog etnicitetsbegreppet vid (Abdul Fattah, 2011).

I Sverige har flest barn mellan åldrarna 0–5 år svensk bakgrund, men en stor del av barnen har utländsk bakgrund. Enligt Statistiska centralbyrån (u.å.) finns i Sverige, 2017, 89 234 pojkar och 83 986 flickor i åldrarna 0–5 år med utländsk bakgrund och 283 353 pojkar och 267 492 flickor i åldrarna 0–5 år med svensk bakgrund. Personer med utländsk bakgrund definieras som personer som är utrikesfödda, eller inrikesfödda med två utrikesfödda föräldrar. Personer med svensk bakgrund definieras som personer som är födda i Sverige med två inrikesfödda föräldrar eller en inrikesfödd och en utrikesfödd förälder (ibid). I läroplanen för förskolan skriver Skolverket (2016: 7–9) att barn både i sin egen kultur och i andra barns kulturer ska kunna känna delaktighet och respekt samt utveckla sin identitet och känna trygghet i den. Skolverket upplyser även om att oavsett etniska tillhörigheter har alla människor samma värde och de upplyser även om hur viktigt det är för barn med annat modersmål att de får använda och träna upp sitt egna modersmål för att genom det få lättare att lära sig det nya (ibid).

Dimbleby och Burton (1997: 21–22) poängterar att människors självbild handlar om hur vi ser oss själva och hur vi kategoriserar oss själva, vilket är beroende av hur vi tror att andra människor kategoriserar oss. Människors fysiska föreställningar om sig själva påverkar dem positivt eller negativt, beroende på hur de tror sig upplevas av andra. De fysiska föreställningarna påverkar självbilden samt återspeglas i kommunikationsbeteendet och agerandet (ibid). Enligt Hong, Zhan, Morris och Benet-Martínez (2016: 51) identifierar sig människor med sin kulturella tillhörighet som konstrueras socialt och påverkas av hur omgivningen ser på en. En människa kan identifiera sig med olika kulturella tillhörigheter, som exempelvis att vara både asiatisk och svensk, medan andra kan identifiera personens kulturella tillhörighet som bara asiatisk efter ytliga attribut, vilket inte alltid stämmer överens med hur personen identifierar sig själv (ibid).

Ett sätt att öka acceptans för alla människors olikheter gällande utseende, geografiskt ursprung och kulturella tillhörighet skulle kunna vara att allas olikheter fick utrymme i bilderböcker, vilket skulle kunna bidra till att hjälpa barn att identifiera sig som en del av samhället de lever i och tillhör utan att bara vara en minoritet. Enligt Rodman och Hildreth (2002: 3) introduceras barn till sociala och kulturella normer genom bland annat barnböcker. Cole och Valentine (2000: 305–306) poängterar att barnböcker skickar signaler till barn om vilka de är, vad de kan göra, vilka de kan bli och vilka som är annorlunda eller avvikande. Även Eilard (2008: 395) belyser att vad som finns i barnböcker inte bara innefattar och avspeglar det som syns i böckerna utan även det som inte syns. Om "några" inte tas upp eller syns i böckerna blir de på så vis något avvikande och något som det inte talas om. Eilard (2008: 431) beskriver vidare att det inte är lätt att hitta en bra balans mellan att inkludera och att exkludera i barnböcker. För

hur det än görs är det alltid något som inte nämns i böckerna. Författaren förklarar att det bästa sättet att komma förbi det är att få in variation i böckerna för att skapa varierad läsning där till exempel olika slags utseenden och kulturer nämns och illustreras på olika sätt (ibid).

1.2 Syfte

Syftet är att utforska karaktärer i barnböcker, genom en bildanalys, på två förskolor med hudfärg som identitetsmarkör och utifrån resultat dra slutsatser om barns möjligheter till igenkänning och identitetsskapande.

1.3 Forskningsfrågor

- Hur fördelar sig karaktärer med vit respektive mörkare hudfärg i förskolornas barnböcker?
- Vilka konsekvenser för barns igenkänning och identitetsskapande kan uppdelning mellan vit och mörkare hudfärg få?

2 Tidigare forskning och teoretisk utgångspunkt

Här nedan följer tidigare forskning inom studiens valda område och slutligen ett stycke om teoretisk utgångspunkt som har använts under studien.

2.1 Barnbäckers inverkan

Jansson (2017: 6; 29) poängterar att utifrån ett sekulärt pedagogiskt perspektiv förs diskussioner om barnböcker med multikulturella inslags potential till att familiarisera barn med kulturell mångfald samt kan böckerna användas som ett medel för självindentifiering. Barnböcker kan även användas i förskola och skola för att hantera och bearbeta en mångfald av kulturer bland barnen. Barnböcker har alltid varit påverkad av och reflekterat vuxnas kulturella historia.

Cole och Valentine (2000: 309; 313–314) analyserade 22 bilderböcker innehållande multietniska karaktärer som var ämnade för den amerikanska förskolan. Bilderböckerna analyserades utefter följande tre kriterier: rasism och fördomar i bilderna inkluderande stereotyper och symboliska åtgärder, berättelsens innehåll och vilken påverkan boken kan ha på barnets självuppfattning. Resultatet visade att böckernas innehåll och bilder inte innehöll stereotypiska element eller symboliska åtgärder, vilket innebär att karaktärerna är illustrerade som egna individer och inte stöpta ur samma form där hårets struktur eller karaktärens hudton har ändrats. Ingen av böckerna framställer karaktärer ur minoritetsgrupper som undergivna eller passiva och vit hudfärg framställs inte som mer önskvärd eller bättre än mörkare hudfärg (ibid).

None of the books portray colors such that white is a color of beauty, cleanliness, or virtue while the color black is evil, dirty, and menacing (Cole & Valentine, 2000: 314).

Cole och Valentine (2000: 305–306) upplyser om rasism som ett problem för barn som försöker hitta sig själva. Det är svårt att komma in i gemenskapen när det finns olika uppfattningar och bestämda tankar om olika geografiska ursprung. Författarna menar att böcker kan vara ett alternativ, genom att det som står i böckerna kan bidra till att barnen hittar sig själva och blir starka, men även att andra barn kan läsa och lära sig om andra geografiska ursprung än sitt egna. Men det kan även vara en nackdel genom att barnen kanske tror att de är någon annan än vad de egentligen är, eftersom böcker visar en bild som formar oss och visar vad som är normalt.

Att ha fler än en etnicitet kan enligt Cole och Valentine (2000: 305) kännas svårt på grund av att det kan uppstå rasism och att dessa barn försöker hitta en identitet som gör att de lättare passar in. Författarna lyfter bokens betydelse i att försöka hitta sig själv (ibid). Lunneblad (2013: 99–110) beskriver om det naturliga som även kan beskrivas som det normala, det vill säga att det som sägs blir det naturliga och det som vi är vana att höra blir grunden för vad vi tror är det naturliga och det rätta på grund av att vi inte hört det på andra vis (ibid).

I barnböcker synliggörs rådande samhällsförhållande och synen på barnet beskriver Kåreland (2015: 96–97; 109). Även författarens föreställningar om barn och barndom påverkar barnbokens utformning. Kåreland (ibid) beskriver vidare att det för barnboksförfattare kan vara svårare att bryta mot tidens norm än om man är en författare till vuxenböcker, detta på grund av att det finns outtalade krav på just hur barnböcker skrivs.

Många tabugränser har raserats och en barnbok kan handla om det mesta Cole och Valentine (2000: 308) belyser att läsa böcker är även ett bra sätt att skapa band mellan förskollärare och barn, dessutom ger böckerna barnen möjligheter att se olika idéer och lösningar på eventuella problem. Läsning kan även bidra till att barn kan identifiera sig, genom bilder och text, med karaktärer som kanske delar samma problem som de själva har. Detta kan resultera i att barn inte känner sig ensamma eller annorlunda i att hantera eventuella problem eller känslor de kan erfara (ibid). Barnböcker kan bidra till att barn lär sig om individer som lever i en miljö som skiljer sig från den egna. Bilderna i barnböckerna är kraftfulla redskap för att synliggöra och kommunicera vilka människor eller grupper i samhället som är väsentliga, betydelsefulla, destruktiva, skadliga, osynliga eller oviktiga. Barnlitteratur speglar samhällets värden (Cole & Valentine, 2000: 309).

2.2 Etnicitet i förskolan och skolan

Åhrén (2008: 14; 18) behandlar begreppen identitet och etnicitet i sin avhandling om samers identitetsarbete. Begreppet identitet beskrivs som olika sätt som människor definierar sig själva utifrån kulturella föreställningar, om till exempel nation, etnicitet och region. Uppfattningen om vem människan är är en subjektiv definition, men påverkas av hur andra människor ser på en. En människas självkänsla påverkas av de positiva eller negativa uppfattningar andra har om ens identitet och etnicitet. Begreppet etnicitet används för att kategorisera människor efter olika karakteristiska drag, härkomst eller kultur. Författaren menar att etnicitet uppstår genom social kontakt mellan människor som ser sig tillhöra samma grupp (ibid).

Enligt Cole och Valentine (2000: 305-307) märker barn redan vid två års ålder att människor ser olika ut och kan se att människor har olika hudfärg och etnicitet. Vid tre års ålder visar barn att de är influerade och påverkade av sociala normer om etnicitet och hudfärg. Mellan åldrarna tre till fem år bygger barn upp sin etniska självbild. Under den här perioden lär sig barn att se skillnad på människor genom etnicitet och hudfärg samt lär sig ord och benämningar för dessa skillnader, som de även får emotionella kopplingar till. Författarna lyfter vidare att genom medvetenhet om olika etniciteter i barnböckerna ökar möjligheten för att jobba aktivt med de olika etniciteterna som finns på förskolorna (ibid).

I en artikel av Hammett och Bainbridge (2009: 152-159) nämndes att det inte bara är kunskap som ska läras ut i skolorna utan så mycket mera. I samhället sker en konstant förändring och det gäller att vara flexibel och uppdaterad som lärare, inte minst i de olika geografiska ursprung som varierar på skolorna. Studien innebar att det lämnades ut 70 böcker som sex universitet i Kanada fick välja bland, dessa böcker hade olika kulturer och mångfaldsfrågor som tema. Deltagare i studien vittnade om kunskap och ett sätt att kunna minska okunskapen var att ha en webbplats där lärarna kunde gå in och läsa om till exempel kulturer. I studien diskuterades vad som var kultur och vad eleverna ansåg, till exempel var kultur kopplad till där de hade växt upp men även till landskapet och klimatet där de bodde (ibid).

I en kvantitativ studie av Elmeroth (2009: 334-338) deltog 297 elever från gymnasiet i en enkätundersökning om elevers attityd kring etnicitet och mångfald i skolan. Resultatet visade att det förekommer rasistiska symboler, musik, propaganda och trakasserier i skolan, vilket 80 procent av eleverna tyckte skulle förbjudas i skolan. En av respondenterna svarade:

I think that the school should work towards making everyone think that it is an advantage that there are many cultures and that the cultures are mixed and that you spend time with each other beyond the cultural boundaries. You should also teach the students that everyone has equal value and that no one is worth more than someone else (Elmeroth, 2009: 338).

Majoriteten av respondenterna i Elmeroths (2009: 339-340) studie var positiva till att etnisk mångfald förekommer i skolan. 60 procent av respondenterna uttryckte att elever med utländsk bakgrund skulle se det svenska språket som sitt förstaspråk och de var negativa till att elever pratade på ett annat språk än svenska med varandra. 52 procent av respondenterna svarade att människor med utländsk bakgrund som vill bo i Sverige borde vilja bli som resten av svenskarna. De flesta av respondenterna som visade negativa attityder mot mångfald i skolan var pojkar som gick yrkesförberedande program. Elmeroth (2009: 333-334) poängterar att skolan spelar en viktig roll i mångkulturella samhällen och att skolan har ett ansvar att bekämpa fördomar och rasism samt värna om alla människors lika värde, eftersom det är i skolan som människor med olika etniska bakgrunder träffas och lär sig hur de ska relatera till varandra. Författaren menar också att det finns en brist på integration i Sverige och att många immigranter i Sverige ofta upplever diskriminering, rasism, segregation och marginalisering.

2.3 Mångkulturalitet

Mångkulturalitet kan enligt Hong, Zhan, Morris och Benet-Martínez (2016: 50-51) stärka rådande stereotyper av kulturell identitet om fokus bara ligger hos personens yttre attribut. Detta har gjort att begreppet interkulturalitet har tillkommit, som tillåter människor att tillhöra olika etniciteter och ha flera kulturella identiteter. Författarna (ibid) poängterar att enligt socialkonstruktionism är etnicitet och kulturella kategorier formbara och inte bara biologiska efter en persons utseende eller förmåga.

I USA har Azzam (2016: 34–35) letat efter barnböcker med arabiska eller arabisk-amerikanska karaktärer och familjer åt sina barn för att de ska känna igen sig och finnas representerade. Hon hittade bara ett fåtal böcker med arabiska eller arabisk-amerikanska karaktärer och familjer, där dessa i de flesta barnböckerna visualiserades som annorlunda eller avvikande från den rådande normen. Ett ytterst fåtal barnböcker visualiserade karaktärerna och familjerna på annat sätt (som “normala”).

Enligt Jansson (2017: 3-4; 13; 23; 30) produceras islamisk barnlitteratur på många olika språk. Bland europeiska muslimer har en diskussion förts om hur muslimsk religiös identitet kan fortsätta att existera med en rädsla för sekularisering, osedlighet och att kulturellt förfalla samt att muslimska barn blir utsatta för majoritetens normer. I islamiska bilderböcker i Storbritannien är böckerna framställda med religiösa motiv samt har en disciplinerande effekt av vad som anses vara korrekt religiös attityd och beteende. Ett av bilderböckernas syfte är att uppfostra muslimska barn om islamisk lära, ritual, historia och etik. Ibland framställs muslimer som offer för olika slags sociala och kulturella orättvisor. En ny våg av islamiska barnböcker i Europa och Nordamerika är på ingång, som reflekterar attityderna av en ny muslimsk generation. Attityderna involverar könsroller och skildrar muslimer som är bosatta utanför Mellanöstern.

Rodman och Hildreth (2002: 7; 11–12) kom fram i sin studie av 5569 barnböcker mellan åren 1943–1993 i USA om familjekonstellationer och etnisk mångfald att vita

människor var oftare representerade än andra etniciteter i barnböckerna. Etnicitet hos familjerna observerades utifrån bilderna och texten, där kulturella, etniska eller religiösa egenskaper togs i beaktning. De etniska variablerna som användes var asiatisk/stillahavsområdet, svart/afroamerikan, vit/anglosaxisk, latinamerikansk/mexikansk amerikan, indiansk/alaskan, blandad etnicitet samt djur som människor. Cole och Valentine (2000: 307) belyser att forskare har sett att barn med mer än en etnicitet kan uppleva olika svårigheter som till exempel dålig självkänsla och att de kan uppleva det som svårt att leva med fler än en kultur på grund av att det är som att hamna "mellan" två eller flera kulturer.

2.4 Hudfärg och rasism

Enligt Åhren (2008: 20) innebär begreppet etnocentrism att människor sätter sin egen kultur i centrum och ser och bedömer världen utifrån sin egen position och erfarenhet. Den egna positionen ses som universell där de egna kulturella föreställningarna och normerna tas för givna som något som andra människor delar eller borde dela. Dessa normer och värderingar ses som de enda sanna och riktiga som alla människor borde ha.

En studie av Cretton (2018: 843–844; 849) kom fram till att det förekommer rasism mot människor med mörk hudfärg i Schweiz, där en vanlig åsikt är att det inte förekommer någon form av rasism. Människor med vit hudfärg anses vara den dominanta och normativa gruppen och att ha en mörkare hudfärg än vit är förenad med ett annat ursprung än den normativa majoriteten, vars ursprung är förknippad med vit hudfärg i Schweiz och många andra europeiska länder (ibid).

Whiteness appears to be a core – but nevertheless overlooked – attribute that factors into the construction of a feeling of “belonging” to the nation in Switzerland. For people with an im/migration background, denying racism in public life goes hand-in-hand with performing a “new” national identity or feeling of being connected to the community (Cretton, 2018: 855–856).

I Crettons (2018: 845–846; 856) studie intervjuades 25 människor, med en hudfärg som inte var vit, som hade immigrerat till Schweiz om sina upplevelser av migrationen. Syftet med studien var inte att diskutera rasism, men nästan alla intervjupersoner beskrev upplevelser av rasism och att de blev behandlade som annorlunda på grund av hudfärg, etnicitet eller kultur. Resultatet visade att många av intervjupersonerna förnekade att de upplever rasism dagligen, som en strategi för att integrera in i samhället (ibid).

Thus, the reinforcement of white national identity via everyday life becomes a process delineated as: the self-incorporation of non-white people reproducing racism and performing whiteness across interactions by assuming the moral and cultural criteria that are inherently attached to the (societies’) dominant ideologies and structural perceptions of skin colour (Cretton, 2018: 856).

Cretton (2018: 847) poängterar att det är sociala konstruktioner som ligger bakom när människor blir indelade i olika grupper på grund av fysiska och visuella attribut, som storlek, hud- eller hårfärg. Den sociala konstruktionen av mörk hy i Schweiz tillskriver människor med mörk hudfärg med begreppen smutsighet, lathet och av att vara annorlunda. Medan en människa med vit hudfärg tillskrivs begreppen renlighet, effektivitet samt samförstånd och enighet. Crettons (2018: 853-856) resultat visade att människor med ett afrikanskt ursprung automatiskt är associerade med negativa etniska stereotypiska kännetecken, som bottnar i historik.

Our research indicates that many interlocutors of non-Swiss non-white skin colour place Africans at the very bottom of the social scale (Cretton, 2018: 855).

Enligt Elmeroth (2009: 334) försvarar många människor sina fördomar genom att anta att den grupp av människor som fördomarna riktas mot har många negativa kvaliteter. När ett samhälle delar in grupper av människor i kategorier av "vi" och "dem" kan immigranter bli marginaliserade. En vanlig lösning är att immigranter behöver assimileras, vilket innebär att bli mer som majoriteten av befolkningen gällande språk samt seder och bruk.

2.5 Teoretisk utgångspunkt

I denna studie tillämpas ett socialkonstruktionistiskt perspektiv eftersom barnböcker är skapade av människor, där författaren har gjort ett medvetet val och vilka hudfärger de ska ha. I sina val är författaren påverkad av människors föreställningar, samhällets rådande sociala konstruktioner och normer. Studien vill belysa och synliggöra i vilken utsträckning vit respektive mörkare hudfärg har blivit representerade i de undersökta barnböckerna samt vilka konsekvenser denna fördelning kan få för barns igenkänning och identitetsskapande. Jansson (2017: 29) poängterar att bilderbäckers språk, handling och bilder är påverkade av politiska, religiösa och sociokulturella värden.

Allwood och Erikson (2017: 145–146) belyser att socialkonstruktionism är när sanningar och förståelse av omvärlden kommer från olika sociala konstruktioner, som är skapade av oss människor. Våra uppfattningar är skapade tillsammans med andra och utgör vad vi tror och tänker. Genom socialkonstruktionism och sociala konstruktioner skapas samhällets normer samt det som människor tror är normalt eller avvikande. Författarna nämner även att det kan vara svårt att se och tänka på de sociala konstruktionerna som faktiskt skapas för de kan vara medvetna eller omedvetna för oss. Sociala konstruktioner och normer kan även påverka vårt agerande och våra val omedvetet (ibid). Socialkonstruktionism framhåller språket som en grundläggande faktor för människors upplevelse av individualitet och identitet. Världen och människans identitet konstrueras genom språket, vilket medför att identiteten blir en process som är socialt uppbyggd. Människans själv och identitet bildas och uppstår genom kommunikation i samspel med andra individer (Christensen, 2004: 71–73). Åhrén (2008: 14; 18) poängterar att människor identifierar sig utifrån sociala föreställningar samt hur andra människor ser på personen, vilket påverkas av nation, etnicitet och region. Enligt Hong med flera (2016: 50–51) ser socialkonstruktionism på etnicitet och känslan av att tillhöra en eller olika etniciteter som något som är format av sociala konstruktioner, som påverkar hur människor ser och kategoriserar sig själva och andra.

Rodman och Hildreth (2002: 3) belyser att barn kan få syn på de sociala och kulturella normer som finns i samhället genom bland annat barnböcker. Enligt Erixon Arreman (2002: 47; 54) befinner sig pedagogik och utbildning i ett socialt sammanhang och bör förstås i samband med omgivande samhälle. Ämnet pedagogik är i ständig förändring och påverkas av sociala konstruktioner för att fylla olika sociala funktioner i samhället.

I den alltmer långtgående globaliseringsprocessen är lärare antingen deltagare i demokratiseringen av samhället eller så medverkar de till att upprätthålla orättvisorna (Erixon Arreman, 2002: 51).

3 Metod

I denna del av studien kommer studiens metod att framgå, genom datainsamling, urval, genomförande, bearbetning av data, etiska överväganden och sist men inte minst metoddiskussion.

För studien valdes en kvantitativ ansats, där undersökningen gick ut på att samla in data, i form av numerisk data i ett kategorischema, som sedan sammanställdes till analys och tabeller och diagram, som på ett tydligt och konkret sätt synliggör undersökningens resultatet. Eliasson (2013:29-30) förklarar att kvantitativa metoder lämpar sig bäst när det är viktigt att sätta siffror på undersökningsmaterialet (ibid). En kvantitativ ansats valdes för att undersökningen skulle fokusera på att utforska i vilken utsträckning vit respektive mörkare hudfärg fanns representerade bland karaktärerna i böckerna på förskolorna, där undersökningsmaterialet, bestående av barnböckernas bilder, har gjorts om till numerisk data för att kunna bearbeta och undersöka datamaterialet. I den mån det var möjligt var objektivitet prioriterad före upplevelser, tolkande och subjektivitet som kvalitativ ansats eftersträvar. Kvantitativ forskning förklarar Denscombe (2016: 344; 350; 381) genom siffror som analysenhet samt objektivitet, där datan existerar oberoende av forskaren och utan forskarens inblandning. Men forskaren utgår från sitt omdöme och gör val i sin analys av data som kan påverka forskningsfynden (ibid). Detta belyser att forskaren påverkar det ämne som väljs, hur forskaren förhåller sig till ämnet och hur hen väljer att studera detta ämne. Detta resulterar i att objektivitet kan vara svårt att uppnå, eftersom forskarens bakgrund, tankar och erfarenheter påverkar hur forskaren förhåller sig till det valda ämnet. I den mån det var möjligt har objektivitet eftersträvat i undersökningen av karaktärernas hudfärg i böckerna på de undersökta förskolorna, där tolkningen av vilken hudfärg som setts hos karaktärerna i böckerna har försökt vara så objektiv som möjligt.

En deskriptiv statistisk analys har valts för att på ett detaljerat sätt kunna beskriva hur det ser ut utan att fokusera på orsaken. Enligt Olsson och Sörensen (2011: 45) är deskriptiva undersökningar oftast kvantitativa och används när det finns en viss mängd av kunskap om fenomenet. En avgränsning görs för att endast studera vissa aspekter av fenomenet och oftast används endast en slags metod under undersökningen (ibid). Författarna till studien hade kunskap om att det förekommer böcker på förskolor och att det finns illustrerade karaktärer med olika hudfärger i böckerna. Det fanns ingen kunskap om i vilken utsträckning den avgränsade aspekten vit respektive mörkare hudfärg fanns representerade i böckerna på förskolorna, vilket därför valdes att studeras.

Att använda tabeller i resultatet förklarar Denscombe (2016: 369) som ett bra och mångsidigt sätt och lyfter att det ofta finns färdiga mallar i olika program, vilket gör att det blir lätt att visa upp ett tydligt resultat. Denscombe (2016: 364) förklarar även att som forskare vill man kunna jämföra mer än en datainsamling för att kunna se skillnader och likheter dem emellan. Det är numerisk data som har samlats in med fokus på ett så objektivt sätt som möjligt, genom att behandla data och resultatet på ett opartiskt och neutralt sätt (ibid). I diagrammen börjar procentenheterna på noll på vertikala axeln för att undvika att lura ögat. Lantz (2011: 70) menar att om den vertikala axeln börjar på andra siffror än just noll kan en fel bild av resultatet framstå.

3.1 Datainsamling

Datainsamlingen har skett utifrån Svenska barnboksinstitutets (2015: 5) kriterium, som var om karaktärer med mörkare hudfärg finns representerade i barnböcker. Det är

böcker med karaktärer som illustreras som människor som står i fokus för undersökningen och det är om karaktärerna har vit eller mörkare hudfärg som undersöks. Även om barn kan identifiera sig med djur som har tagit mänskliga skepnader är det svårt att se vilken mångfald bland grupper och minoriteter i samhället som finns representerad bland djuren, därför valdes människor för att lättare kunna se mångfalden bland karaktärerna i böckerna. Människor valdes som fokusområde för att barn kan identifiera sig med människors utseende och människorna i böckerna speglar samhället. Böcker som kulturbärande föremål och verktyg speglar samhällets syn och värderingar, där förskolan som institution är en del av samhället och hjälper till att bidra till och föra vidare dessa värderingar och synsätt.

Enligt Eliasson (2013: 29) är förberedelserna viktiga av mätmetodernas innehåll och struktur vid kvantitativa metoder eftersom undersökningen inte kan kompletteras efteråt (ibid). Ett kategorischema har noga konstruerats med fyra nominalvariabler endast vit hudfärg, en eller flera av huvudkaraktärerna har mörkare hudfärg, en eller flera av birollerna eller statisterna har mörkare hudfärg samt om boken endast innehöll djur eller materiella artefakter. Detta för att synliggöra i vilken utsträckning karaktärer med vit respektive mörk hudfärg fanns representerade i böckerna på förskolorna, det vill säga det undersökta antalet böcker eller frekvensen på förskolorna. Enligt Eliasson (2013: 38) används nominalvariabler när det inte går att rangordna variablerna och de inkodade siffrorna endast används för att skilja variablerna åt. Kröner och Wahlgren (2015: 29) menar att frekvens innebär fördelningen av data (ibid), vilket i det här fallet är antalet böcker i varje variabel. Kategorischemat för denna studie visar vilka av de olika variablerna som förekommer mest, det vill säga den absoluta frekvensen som har omräknats till procent. Detta sätt förklarar Lantz (2011: 55) för frekvenstabell med absolut frekvens. I frekvenstabellen syns hur många av de olika variablerna som framgår i den insamlade datan (ibid). Enligt Kröner och Wahlgren (2015: 40) innebär absolut frekvens antalet i varje variabel och genom en frekvenstabell kan fördelningen redovisas (ibid). Alla barnböcker på de två undersökta förskolorna har undersökts på samma sätt utifrån variablerna i kategorischemat. Variabeln endast vit hudfärg innebär böcker där alla karaktärer i boken endast har vit hudfärg och ingen karaktär med en mörkare hudfärg finns inkluderad i boken. De två variablerna med mörkare hudfärg kan innehålla både karaktärer med vit och mörk hudfärg. Kriteriet för dessa två variabler är att minst en karaktär, antingen minst en huvudroll, biroll eller statist, har mörk hudfärg. Huvudkaraktär innebär en karaktär som berättar, styr handlingen eller som boken handlar om. Biroll innebär en karaktär som samspelar med huvudkaraktären och kan ha rubriker, men som inte berättar eller styr handlingen på något sätt. Statist innebär karaktärer som finns i bakgrunden och som inte har några repliker. Dessa karaktärer kan vara en kund i en kö eller ett barn som leker i bakgrunden. Två variabler med mörkare hudfärg finns för att se hur stor betydelse karaktären får i boken, om karaktären har en betydande huvudroll eller om karaktären har en mindre betydande roll som biroll eller en statist i bakgrunden.

Denna uppdelning av karaktärer med mörk hudfärg gjordes för att synliggöra vilken betydelse karaktären får i handlingen vilket kan jämföras med samhällets syn på människor som kan identifieras med karaktären och vilken betydelse människor med mörk hudfärg får i samhället. Variabeln med endast djur eller materiella artefakter innehåller böcker utan någon mänsklig karaktär. Detta sätt att föra datainsamling på kallar Denscombe (2016:350) för data på nominalskalenivå där det finns bestämda kategorier som det som undersöks förs in i. Därefter syns det i varje kategori hur mycket eller många det är i varje kategori (ibid).

3.2 Urval

Det är två förskolor i två utvalda kommuner i Sverige som har undersökts, en förskola i vardera kommun. Valet av kommuner är ett bekvämlighetsurval, där kommuner och förskolor i forskarnas närhet valdes för att spara tid. Först valdes de två olika kommunerna på grund av deras geografiska läge, för att forskarna inte skulle behöva spendera för mycket tid och pengar på transport. Sedan valdes en förskola ut i varje kommun utefter kriteriet att de var tillgängliga för besök och var lite kända för forskarna sedan innan. Enligt Denscombe (2016: 77) finns en viss del av bekvämlighet i de flesta forskares urval eftersom de har begränsade resurser tillgängliga till sitt förfogande. Författaren beskriver bekvämlighetsurval med att ta det som blir enklast men som inte påverkar själva undersökningen, där undersökningsplatsen kan till exempel ha en bättre geografiskt plats än en annan. (ibid). Undersökningspopulationen består av alla barnböcker som fanns tillgängliga vid ett specifikt undersökningstillfälle på varje förskola. Böckerna för undersökningen har antingen köpts in till förskolan eller lånats från ett närliggande bibliotek men de kan även ha skänkts dit eller funnits på deras egna bibliotek.

Förskolorna har oidentifierats och namngetts Förskola 1 och Förskola 2, där Förskola 1 ligger i en kommun med cirka 13 500 invånare och Förskola 2 ligger i en kommun med cirka 56 000 invånare. Förskola 1 ligger i en liten by med cirka 1000 invånare, förskolan har fem avdelningar där det går cirka 95 barn. Det är ett samhälle där förskolan växer genom att många barnfamiljer väljer att flytta dit. Förskola 1 arbetar mycket med böcker och har en så kallad litteraturprofil, ett av deras prioriterade mål är barnens språkutveckling. Förskola 1 har även ett eget bibliotek och förutom böcker som finns på hyllorna på varje avdelning har varje avdelning även bokpåsar med olika böcker i som de får låna hem och läsa. I barngrupperna finns det barn från olika kulturer, med olika etniska och socioekonomiska bakgrunder.

Förskola 2 ligger centralt i en tätort med cirka 35 000 invånare. På förskolan går barn från olika kulturella, etniska och socioekonomiska bakgrunder. Förskola 2 har totalt 80 barn på fyra avdelningar, där förskolan nyligen har skapat ett litet bibliotek, som alla avdelningar har tillgång till en dag i veckan. Sedan har varje avdelning ett litet antal böcker på sin avdelning, som antingen är lånade från stadsbiblioteket eller inköpta av förskollärarna på avdelningen.

De två förskolorna valdes utifrån ett kvoturval, för att förskolorna har barnböcker och arbetar med barnböcker tillsammans med barnen på förskolan. Enligt Denscombe (2016: 73) används ett kvoturval genom att forskaren väljer de kategorier som dem anser vara viktiga för studien (ibid).

På både Förskola 1 och Förskola 2 läser förskollärarna för de barn som inte sover och barnen har möjlighet att titta på bilderna i böckerna. På Förskola 2 går varje avdelning en dag i veckan till deras gemensamma bibliotek och läser. Av de böcker som finns på avdelningarna finns en del tillgängliga för barnen att läsa själva eller tillsammans med en förskollärare om behov och möjlighet finns. På Förskola 2 lånar avdelningarna böcker från stadsbiblioteket som passar ihop med det tema som avdelningen arbetar med för tillfället.

3.3 Genomförande

Undersökningen genomfördes genom att besöka de utvalda förskolorna och undersöka de barnböcker som fanns tillgängliga vid tidpunkten för besöket. På Förskola 1 fanns 786 böcker tillgängliga vid undersökningstillfället och på Förskola 2 fanns 152 böcker tillgängliga vid undersökningstillfället. Materialet som undersöktes i de olika barnböckerna var vilken hudfärg, utifrån variablerna i kategorischemat, karaktärerna hade. Kategorischemat hade en rad för varje bok som undersöktes, där ett streck sattes för den variabel som fanns representerad i boken se bilaga A och B.

För att forskningen ska vara rätt utförd och kunna kallas för forskning behövs att den har validitet, alltså att forskarna undersöker det som är tänkt att de ska undersöka (Allwood & Erikson 2017: 159–160). Denscombe (2016: 377) belyser hur viktigt det är att vara noga och att rätt arbete utförs till den tänkta undersökningen, detta beskrivs som validitet. Det ligger även ett stort ansvar hos författarna att allt blir rätt och att inget missas när datan ska skrivas ihop (ibid). Undersökningen är noga planerad och genom att utgå ifrån ett tydligt och noggrant utarbetat kategorischema kan validitet uppnås. Detta bidrar till att viktigt material kan samlas in på ett korrekt sätt. Kategorierna har tydliga kriterier med enbart fokus på karaktärernas hudfärg och om karaktären har huvudroll, biroll eller är statist. De tydliga kriterierna gör att alla barnböcker undersöks på samma sätt och utifrån samma variabler, för att eftersträva att objektivitet samt reliabilitet (tillförlitlighet) ska uppnås.

Tillförlitligheten i undersökningen förklarar Denscombe (2016: 378) med att om undersökningen görs om blir resultatet likt eller samma. I så fall är undersökningen tillförlitlig. Den data som samlas in behöver användas på ett objektivt sätt genom att egna tankar och föreställningar inte ska framgå och påverka undersökningen utan den ska var opartisk beskriver Denscombe (2016: 378). Den insamlade datan kvantifieras till siffror och nominaldata. Enligt Denscombe (2016: 350) kan numeriska data användas till att kategorisera, där antalet i varje kategori kan räknas utifrån en nominalskala.

3.4 Bearbetning av data

Efter genomförda undersökningar har materialet sammanfattats och bearbetats med hjälp av numeriska data och deskriptiv statistik. Enligt Patel och Davidson (2011: 111) är deskriptiv statistik ett sätt att belysa forskningsproblemet samt en beskrivning av datan, det insamlade materialet, med hjälp av siffror (ibid). Den insamlade datan redovisas och analyseras med hjälp av tabeller och diagram, vilket är en redovisning av frekvensen på förskolorna som innebär fördelningen av datan. Det är den absoluta frekvensen, som har omräknats till procent, som visas med hjälp av tabeller och diagram i resultatet. Dessa resultat har analyserats genom att jämföras med socialkonstruktionistiska teorier och tidigare forskning inom ämnesområdet. Lantz (2011: 58) beskriver diagram som ett snabbt och enkelt sätt att visa det som undersökningarna fått fram och belyser att det är lättare att se på än till exempel en tabell, men som kan vara lättare att utläsa och synliggöra detaljer. Denscombe (2016: 370) poängterar att diagrammens styrka är att de är visuellt tydliga och lätta att läsa av. Bearbetningen av datan kommer att fokusera på typvärdet, vilket enligt Denscombe (2016: 356) är det mest vanliga värdet och används på nominalskalenivå.

Dessutom har det undersökts och analyserats om det fanns något samband mellan resultaten från förskolorna, eller om stora skillnader mellan förskolorna kunde ses eller

om inget tydligt samband kunde påvisas. På detta sätt kunde samhällets olika normer eller starka sociala konstruktioner om hudfärg representerade i barnböcker bland karaktärerna synliggöras och påvisas. Det fördes en diskussion om både vit eller någon slags mörk hudfärg fanns representerade i samma utsträckning i barnböckerna eller om någon dominerade mer eller inte fanns representerad samt vilka signaler detta kunde ge barn i sin identitetsskapande process.

3.5 Etiska överväganden

De kommuner och förskolor som medverkar i undersökningen har aidentifieras och anonymiserats för att undvika igenkänning, vilket Vetenskapsrådet (2017: 12) upplyser forskare om att göra. Förskolecheferna på de olika förskolorna kontaktades innan undersökningen kunde genomföras för att informera om studien och dess syfte samt för att få förskolechefernas tillstånd till att besöka förskolorna och undersöka barnböckerna. Förskolornas deltagande var frivilligt och de blev informerade om att de kunde avbryta deltagandet när som helst under undersökningens gång.

Genom att undersöka hudfärg som identitetsmarkör i barnböcker ligger fokus på karaktärernas hudfärg i barnböckerna och inte på enskilda barns ursprung eller barns olika hudfärger. Det enda som kommer att framgå är om karaktärerna har vit eller mörkare hudfärg i barnböckerna på de olika förskolorna. Vetenskapsrådet (2017: 8) förklarar att det är viktigt att det som skrivs är sant och att det som skrivs är eget och inte från någon annan forskning. Enligt Vetenskapsrådet (2017: 69) ska forskare ärligt presentera avsikten med forskningen, objektivt granska data, presentera resultatet på ett tillförlitligt sätt och göra dem tillgängliga samt att forskningen inte påverkas av ideologier, politiska och ekonomiska intressen (ibid). Alla dessa etiska principer har efterföljts under studiens gång.

3.6 Metoddiskussion

Forskningsfrågorna undersöktes genom en kvantitativ ansats med användning av ett kategorischema för att se uppdelningen av vit och mörkare hudfärg bland karaktärerna i böckerna på två förskolor som sedan sammanställdes till tabeller och diagram. Data samlades in i form av siffror. Denscombe (2016: 369) beskriver att tabeller är mångsidiga och passar bra till i stort sätt all numerisk data, men belyser att enkelhet är viktigt att tänka på när man använder diagram och tabeller, för mycket data i tabellerna eller diagrammen kan göra dem oläsliga för läsaren (ibid).

Genom att använda intervjuer kan frågorna bli ledande och riktas på ett sätt som får förskollärarna att svara på ett visst sätt. Detta har undvikits i den kvantitativa ansatsen där inga intervjuer gjorts utan forskarna har själva granskat i vilken omfattning vit respektive mörkare hudfärg finns representerade i barnböckerna.

Intresset ligger i att se sociala konstruktioner och normer om mångfald bland karaktärerna i barnböcker. Allwood och Erikson (2017: 145–146) belyser människans påverkan och att socialkonstruktionism är en följd av vad människor tror och uppfattar, dessa kan vara både medvetna och omedvetna (ibid).

Att studera två förskolor som ligger långt ifrån varandra i skilda delar av Sverige, kan göra att det syns olikheter och likheter dem emellan. Dessutom ger två förskolor en större möjlighet till att få och kunna undersöka ett större undersökningsmaterial än om endast en förskola undersöktes. Denscombe (2016: 364) anser det är viktigt att få fram

skillnader och olikheter i datainsamlingen. Enligt Eliasson (2013: 29-30) fungerar kvantitativa metoder bäst när en liten grupp används för att försöka säga något om en större grupp och där resurserna bara räcker till en liten grupp.

Att få till ett noga och utvecklat kategorischema var a och o innan studien kunde utföras, många aspekter skulle tas med där tydliga kriterier skulle finnas med. Det svåra vara att hitta kategorier som skulle vara lätta att se utan att det togs några egna antagande om vilken kategori som böckerna passade in i. Slutligen blev resultatet av alla aspekter att studera vit hudfärg, mörk hudfärg som biroll och statist samt mörk hudfärg som huvudkaraktär, men även djur och materiella ting för att få en bild av hur många böcker som studerats. Att det blev just denna indelning beror på att det går att se med blotta ögat utan att gissa eller göra egna antaganden. Att göra en tydlig indelning kallar Denscombe (2016: 350) för data på nominalskalenivå, som användes genom olika kategorier. Syftet var att se vit respektive mörk hudfärg och anledningen till att det blev två kolonner med mörk hudfärg (mörk hudfärg som biroll och statist eller mörk hudfärg som huvudkaraktär) var för att se hur fördelningen av karaktärer med mörk hudfärg såg ut samt om karaktärer med mörk hudfärg syntes i bakgrunden eller om de hade en framträdande roll, som en huvudkaraktär i böckerna. Genom de olika kategorierna görs det möjligt att uppnå syftet genom forskningsfrågorna. Materialet för datainsamlingen bestod av de barnböcker som fanns tillgängliga på de två förskolorna och alla barnböcker som fanns tillgängliga under undersökningen studerades med samma kategorischema och på samma sätt. På detta sätt uppnås validitet och undersökningen kunde genomföras på ett korrekt sätt med noggrannhet och precision.

Genom att sammanställa i diagram blir undersökningens resultat tydligt och hudfärgerna bland karaktärerna i barnböckerna synliggjorda. Genom att undersöka hudfärger i böckerna syns inga enskilda personer och de kan heller inte bli spårade i undersökningen eftersom kommunerna och förskolorna är anonyma, samt att det bara är hudfärgerna i böckerna som syns. Inget bortfall fanns jämfört med om enkäter hade skickats ut. Eftersom materialet för datainsamlingen skedde vid ett specifikt tillfälle med de barnböcker som fanns tillgängliga vid tidpunkten för undersökningen, kunde ett annat resultat fåtts om förskolorna bytte ut barnböckerna de hade tillgängliga vid olika tillfällen, vilket sker på Förskola 2 när de lånar böcker som handlar om det ämne deras nuvarande tema behandlar. Om de nya barnböckerna är utformade på ett liknande sätt som vid tillfället för undersökningen skulle resultatet kunna bli lika i och med att kategorischemat är utformat på samma sätt, vilket skulle ge en hög reliabilitet. Men om barnböckerna skulle visa sig vara annorlunda jämfört med första tillfället i undersökningen skulle det kunna påvisa en förändring över tid, om resultatet skulle visa på en skillnad, vilket även skulle vara intressant att undersöka.

Även om bara två olika förskolor deltog i undersökningen undersöktes många olika barnböcker från flera olika avdelningar, vilket gav en bild av hur mångfalden ser ut bland karaktärerna i barnböckerna på hela förskolan, som kan generaliseras till undersökningspopulationen. Om fler förskolor skulle undersökas skulle generaliserbarheten öka. Att inte ha med kultur eller religion som identitetsmarkör gör att kartläggningen utesluter möjligheten för barn att identifiera sig med andra aspekter, som till exempel kulturella och religiösa, än bara hudton. Att endast undersöka vit respektive mörkare hudfärg gör att dessa variabler kan vara för breda och generella som identitetsmarkör utan aspekten kultur eller religion, i och med att människor kan ha samma hudton utan att känna samma tillhörighet med andra människor med liknande hudton. Ett alternativ skulle vara att forska vidare gällande hur barn använder

barnbokskaraktärer som en identitetsmarkör och i sin identitetsskapande process, vilken betydelse karaktärernas hudfärg har samt vilken betydelse karaktärernas kultur och religion har för barnen.

4 Resultat

Resultatet visas genom cirkeldiagram och tabell, där förskolornas enskilda och sammanställda resultat syns, samt stapeldiagram, som jämför de båda förskolornas resultat. Variabeln en eller flera av huvudkaraktärerna med mörkare hudfärg fått rubriken *huvudkaraktär, mörk* och variabeln en eller flera av birollerna eller statisterna har mörkare hudfärg har fått rubriken *biroll, mörk hudfärg*. Variabeln om boken endast innehåller djur eller materiella artefakter har fått rubriken *djur eller materiella* och variabeln endast vit hudfärg har inte ändrats.

4.1 Resultat av förskola 1

På Förskola 1 undersöktes totalt 786 böcker, där 302 stycken hade endast karaktärer med vit hudfärg. 106 av böckerna hade en eller fler karaktärer med någon slags mörk hudfärg, därav 16 böcker hade en huvudperson med någon slags mörk hudfärg och i 90 av böckerna hade karaktären med någon slags mörk hudfärg en biroll eller var en statist. 378 av böckerna innehöll endast djur eller materiella artefakter.

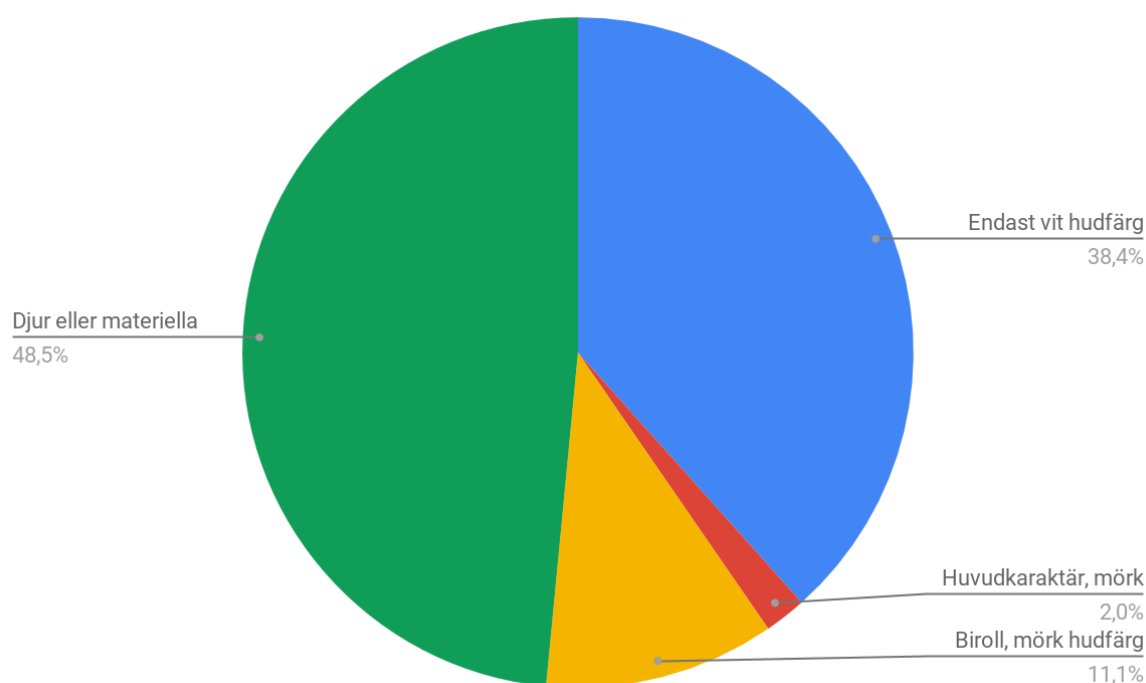

Diagram 1: Resultatet av Förskola 1:s böcker i procent (n= 786)

Diagram 1 visar att flest böcker på Förskola 1 innehöll djur eller materiella artefakter utan några mänskliga karaktärer. De böcker med mänskliga karaktärer dominerade vita karaktärer, med 38 procent. De böcker som innehöll karaktärer med någon slags mörk hudfärg var de flesta av karaktärerna biroller eller statister, elva procent, och två procent av böckerna innehöll böcker med karaktärer med någon slags mörk hudfärg, där karaktären hade en huvudroll eller dominerande roll. Resultatet för förskola 1 visar att böcker med djur, materiella artefakter eller karaktärer med vit hudfärg representerades i större utsträckning än böcker med karaktärer med någon slags mörk hudfärg. När karaktärer med någon slags mörk hudfärg fanns representerade hade de oftare en biroll eller var statist än hade en dominerande huvudroll.

4.2 Resultat av förskola 2

På Förskola 2 undersöktes totalt 152 böcker. 63 av böckerna hade endast karaktärer med vit hudfärg. 26 av böckerna hade en eller flera karaktärer med någon slags mörk hudfärg, där 13 böcker hade en huvudperson med någon slags mörk hudfärg och i 13 böcker hade karaktären med någon slags mörk hudfärg en biroll eller var en statist. 63 av böckerna innehöll endast djur eller materiella artefakter.

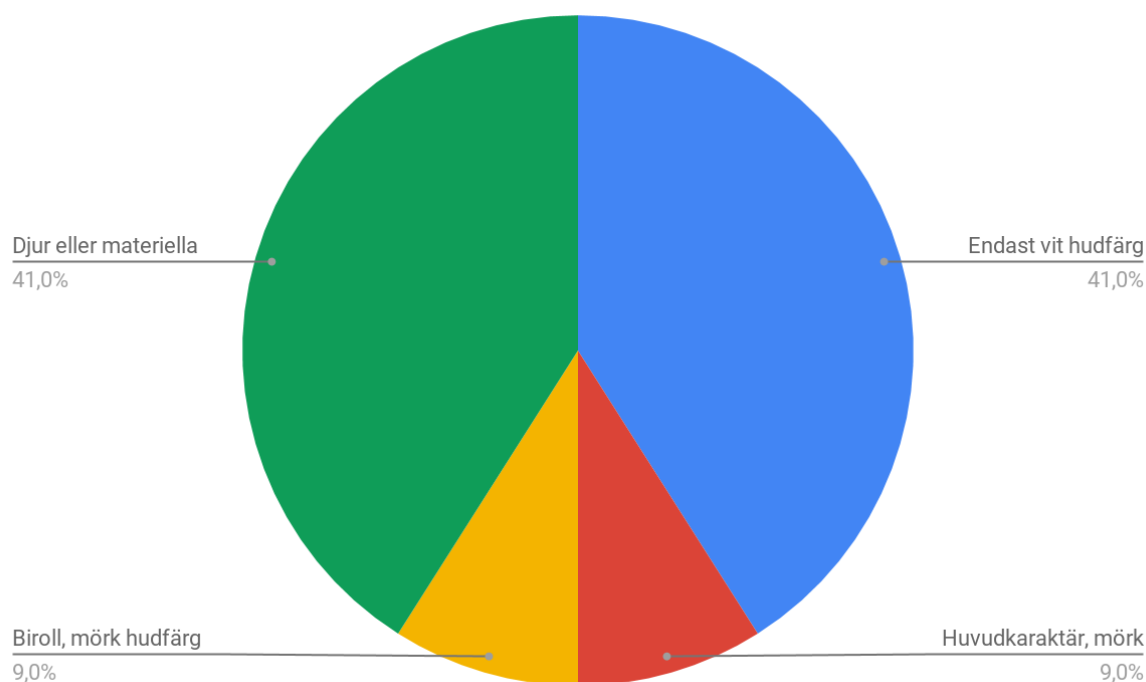

Diagram 2: Resultatet av Förskola 2:s böcker i procent (n= 152)

Diagram 2 visar att böcker på Förskola 2 med djur eller materiella artefakter samt böcker med karaktärer med endast vit hudfärg var lika mycket representerade, med 41 procent vardera. Böcker med huvudkaraktärer med någon slags mörk hudfärg var representerade i nio procent av böckerna och karaktärer med någon slags mörk hudfärg som biroll eller statist var representerade i nio procent av böckerna. Resultatet för Förskola 2 visar att de böcker som dominerade på förskolan innehöll antingen endast djur och materiella artefakter eller karaktärer med vit hudfärg. Böcker med karaktärer med någon slags mörk hudfärg fanns inte representerade i lika hög utsträckning och karaktärerna var i lika hög utsträckning illustrerade som huvudroller som biroller eller statister.

4.3 Sammanställning av resultat

På båda förskolorna dominerade böcker med endast karaktärer med vit hudfärg. Resultatet för Förskola 1 och 2 visade att 38 procent av böckerna på Förskola 1 och 41 procent av böckerna på Förskola 2 innehöll karaktärer med endast vit hudfärg. I böcker på Förskola 1 där någon karaktär med mörk hudfärg medverkade var det oftare i form av en statist eller biroll, med elva procent av böckerna, än i form av en huvudroll, som förekom i två procent av böckerna. På Förskola 2 förekom karaktärer med mörk hudfärg som huvudkaraktärer i lika stor utsträckning som statister eller biroller med nio procent.

Tabell 1: En sammanställning av resultaten i procent från både Förskola 1 och Förskola 2 (N=938)

Djur eller materiella (%)	Endast vit hudfärg (%)	Huvudkaraktär, mörk hudfärg (%)	Biroll, mörk hudfärg (%)	Total (%)
47	39	3	11	100

Tabell 1 visar, från den sammanställda numeriska datan från Förskola 1 och 2, att båda förskolorna i högre utsträckning har böcker med karaktärer med vit hudfärg vilket visar på 39 procent. Med mörkare hudfärg fanns i 14 procent av böckerna. I de böcker där karaktärer med mörkare hudfärg förekommer är det i högre utsträckning i form av en biroll eller en statist, i elva procent av böckerna, än i form av en huvudroll, i tre procent av böckerna.

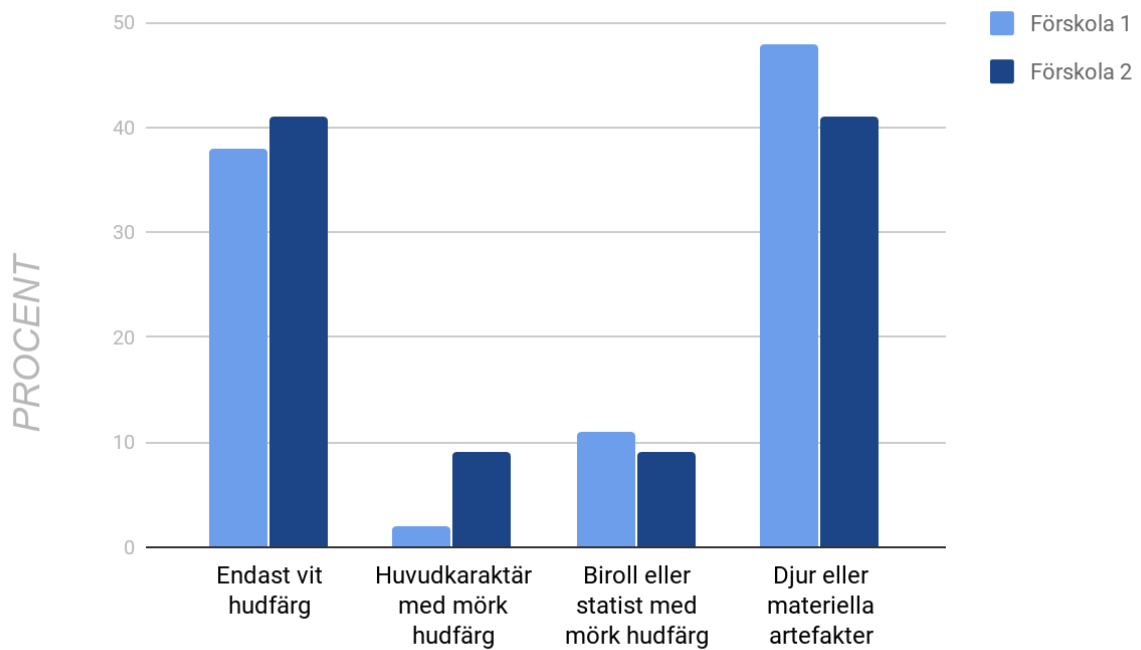

Diagram 3: Jämförelse mellan Förskola 1 och Förskola 2:s resultat i procent (Förskola 1, n=786 och Förskola 2, n=152)

Diagram 3 visar att böcker med endast karaktärer med vit hudfärg var dominerande på både Förskola 1 och 2. Båda förskolorna hade även många böcker där inga mänskliga karaktärer var närvarande. Förskola 2 hade fler böcker, nio procent av böckerna, där minst en av huvudkaraktärerna hade mörk hudfärg än Förskola 1, där omfattningen var två procent av böckerna. Detta visar att förskollärarna på Förskola 2 har inkluderat i en större omfattning böcker där minst en av huvudkaraktärerna har en mörkare hudfärg än vad förskollärarna på Förskola 1 har gjort. De böcker med karaktärer med mörkare hudfärg fanns på Förskola 1 oftare illustrerade som biroller eller statister än huvudkaraktärer. På Förskola 2 var karaktärer med mörkare hudfärg illustrerade i samma omfattning som huvudkaraktärer som biroller och statister.

5 Analys

Här i analysdelen kommer resultatet från studien att analyseras med hjälp av litteraturen från bakgrund och tidig forskning samt teoretisk utgångspunkt. Analysen är uppdelad i två rubriker, rubrik ett: Uppdelning av vit och mörk hudfärg i barnböckerna och rubrik två: Barns igenkänning och identitetsskapande. Dessa är kopplade till studiens två forskningsfrågor.

5.1 Uppdelning av vit och mörk hudfärg i barnböckerna

Resultatet visade att på båda förskolorna förekom fler böcker där endast karaktärer med vit hudfärg fanns representerade, vilket omfattade 39 procent av böckerna, än böcker där någon av karaktärerna hade mörkare hudfärg. Ett liknande resultat fick Rodman och Hildreth (2002: 7; 11–12) i sin studie, där resultatet visade att böcker med karaktärer med vit hudfärg representerades mer i de undersökta barnböckerna, än de andra etniciteterna som fanns med i undersökningen. Rodman och Hildreths (2002: 7; 11–12) studie innehöll fler etniska variabler, där de tittade på asiatisk/stillahavsområdet, svart/afroamerikan, vit/anglosaxisk, latinamerikansk/mexikansk amerikan, indiansk/alaskan, blandad etnicitet samt djur som människor, än vad den här studien gjorde, som enbart undersökte vit och mörkare hudfärg. Även i Svenska barnboksinstitutets (2015: 5) rapport fanns fler böcker, som gavs ut 2014, med enbart karaktärer med vit hudfärg än böcker innehållande någon karaktär med mörkare hudfärg (ibid). Slutsatser som kan dras från detta är att i de undersökta förskolorna fanns i högre utsträckning, medvetet eller omedvetet, böcker med karaktärer med vit hudfärg än böcker där minst en karaktär med mörkare hudfärg fanns representerad.

Genom att det förekom i högre utsträckning böcker med enbart karaktärer med vit hudfärg blir vit hudfärg normen och det som är vanligt, medan mörkare hudfärg blir avvikande i och med att det inte förekommer i samma utsträckning som karaktärer med vit hudfärg. Kåreland (2015: 96–97; 109) belyste att rådande samhällsförhållanden syns i barnböcker och att författare ofta följer tidens normer. Enligt Lunneblad (2013: 99–110) blir det som vi är vana vid det som anses vara det naturliga, normala och rätta (ibid). Det som anses vara det normala och rätta kan förstås eller tolkas som etnocentrism, som Åhrén (2008: 20) beskrev som när människor utgår från sig själva och sina erfarenheter när de ser på världen (ibid). På de undersökta förskolorna utgår förskollärarna troligen från sig själva, som etnocentrism innebär, när de ser och betraktar världen samt när de ser på vad som anses vara normalt och rätt. Om förskollärarna utgår från sig själva och hur de ser ut kan detta påverka hur de förhåller sig till böcker och vilka böcker som finns på förskolorna. På förskolorna fanns fler böcker med karaktärer med vit hudfärg, som i det här faller blir det naturliga och normala för barnen i och med att det finns fler böcker tillgängliga för barnen där karaktärer med vit hudfärg representeras och som har en tydlig och framträdande roll och plats i böckerna.

I hela studien av 938 böcker hade endast 138 böcker minst en karaktär med mörk hudfärg och i 103 böcker hade karaktären med mörkare hudfärg ingen huvudroll utan en biroll eller statistroll. Att karaktärer med mörkare hudfärg oftare var illustrerade som biroller eller statister, där huvudkaraktärerna har vit hudfärg, hjälper till och bidrar till att visa barnen att vit hudfärg är normen och det som anses vara det normala medan mörkare hudfärg inte har samma framträdande roll och plats. Birollerna eller statisterna som hade mörkare hudfärg kunde ta sig uttryck i ett barn i sandlådan eller på förskolan, en vuxen gåendes på gatan eller väntandes i kassakön. Många gånger fanns dessa

karaktärer i bakgrunden och ibland innefattade de biroller som huvudkaraktärens kompis.

Genom förskolans val, där bland annat barn, förskollärare och specialpedagoger kan vara inblandade, av böcker och vad som visas i böckerna är de med och bidrar till och skapar de rådande samhällsförhållandena. Erixon Arreman (2002: 51; 54) poängterar att pedagogik påverkas av samhällets sociala konstruktioner och att lärare kan medverka för att upprätthålla samhällets orättvisor eller delta för att öka demokratiseringen av samhället. Enligt Cole och Valentine (2000: 305; 307) lägger barn vid en tidig ålder märke till att människor ser olika ut och har olika hudfärg och visar att de är influerade och påverkade av sociala normer om etnicitet och hudfärg. Dessutom genom medvetenhet om olika etniciteter i barnböckerna ökar möjligheten för att arbeta aktivt med de olika etniciteterna som finns i barngrupperna på förskolorna (ibid). Om de som valt böckerna valt böcker med en mer jämlik representation av vit och mörkare hudfärg bland karaktärerna hade de kunnat visa barnen på förskolorna att alla människor oavsett hudfärg har en självklar plats i samhället och i barngruppen. Detta skulle kunna hjälpa till att skapa en acceptans och motarbeta rasism från en tidig ålder, vilket Skolverket (2016: 7–9) skriver i läroplanen för förskolan att förskollärare ska göra genom att barn ska kunna känna delaktighet och respekt för andra barns kulturer likt sin egen.

5.2 Barns igenkänning och identitetsskapande

Enligt Jansson (2017: 6; 29) kan barnböcker användas som ett medel för självindentifikation. Barnböcker speglar också de vuxnas kulturella historia (ibid). Normen för karaktärernas hudfärg i studien är vit i böckerna på de två förskolorna i och med att det förekom i högre utsträckning än mörkare hudfärg. Detta kan bidra till att barn med vit hudfärg kan identifiera sig genom sin hudfärg i högre utsträckning än vad barn med mörkare hudfärg kan. Resultatet visar och signalerar att vit hudfärg är dominerande och den rådande normen medan mörk hudfärg inte prioriteras i lika hög utsträckning, exempelvis när karaktärer med mörk hudfärg oftare medverkade som statister eller hade en biroll än en huvudroll. Detta kan förklaras med hjälp av etnocentrism, där människors betraktelse utgår från sin egen position och erfarenheter enligt Åhrén (2008: 20). Vad som blir till norm eller det som anses vara det normala för gruppen kan påverkas av förskollärarnas synsätt och hudfärg samt kan majoriteten av barnens hudfärg påverka, det vill säga den hudfärg som förekommer mest i barngruppen. Om majoriteten av förskollärarna och barnen har vit hudfärg kan det påverka hur de ser på världen och vad de tar för givet. Att mörk hudfärg inte finns representerad i lika hög utsträckning gör det svårare för barn med mörk hudfärg att identifiera sig med karaktärerna genom utseende som identitetsmarkör. För precis som Lunneblad (2013: 99–110) beskriver så blir det som är det naturliga även det normala (ibid). I detta sammanhang, utifrån etnocentrism, blir människor med vit hudfärg de normala och de med mörk hudfärg avvikande från normen. För Lunneblad (2013: 99–110) menar på att det som vi oftast hör och ser är det som vi anser vara det rätta för vi inget annat vet (ibid).

Eftersom resultatet visar att karaktärer med mörkare hudfärg inte fanns representerade i lika hög omfattning som vit hudfärg kan möjligen slutsatsen dras att barn med mörkare hudfärg inte har samma självklara plats i samhället, i och med att karaktärer med mörk hudfärg saknas i majoriteten av böckerna och oftare illustreras som till exempel en kund i en kö eller ett barn som leker i bakgrunden än karaktären som leder eller berättar handlingen. Detta kan vara en följd av vad Allwoods och Eriksons (2017: 145–146) beskriver som socialkonstruktionism, där sanningar om omvärlden är skapade av

människor och som kan vara svårt att tänka på och som bidrar till vad som blir normalt och avvikande (ibid).

Resultatet kan vara en följd av vad Kåreland (2015: 96–97; 109) förklarar att barnböcker gärna speglar författarens egna bilder av hur det är att vara barn, som är påverkade av författarens normer och föreställningar om rådande samhällsförhållanden. Barnböcker har svårt att ändras tillsammans med samhällets normer och att de gärna blir kvar i det gamla, men att mycket mer kan skrivas om i barnböcker nu än tidigare.

Cole och Valentine (2000: 305–306; 309) lyfter hur svårt det kan vara att komma in i samhället när föreställningarna skiljer sig om olika geografiska ursprung. De lyfter vidare att det genom böcker kan vara ett bra sätt att komma förbi dessa föreställningar. Bilderna i böckerna kan påverka läsarna, och Cole och Valentine (2000: 309) belyser att bilder kan visa vilka människor som är betydelsefulla, destruktiva, skadliga, osynliga och/eller oviktiga i samhället. Böckerna kan fungera som en identifiering, där läsaren kan hitta fler som sig själv men även att de kan lära sig om andra situationer som till exempel om olika kulturer (ibid). Enligt Elmeroth (2009: 333-334) finns det en brist på integration i Sverige och att många människor med en utländsk bakgrund ofta upplever diskriminering, rasism, segregation och marginalisering (ibid). Ett sätt för att öka integration i samhället kan vara att samhällets olika medborgare finns integrerade i böcker, för att alla ska kunna identifiera sig och känna att de har en självklar plats i samhället. Elmeroth (2009: 333-334) menar på att skolan har en viktig roll i mångkulturella samhällen och att skolan har ett ansvar att bekämpa fördomar och rasism samt värna om alla människors lika värde (ibid), vilket även gäller förskolan. Hur en människa blir sedd utifrån ens etnicitet och ursprung påverkar människans självkänsla och identitetsskapande process, menar Åhrén (2008: 14;18), och där kan böckerna som finns tillgängliga för barn bidra till denna påverkan, både positivt och negativt, för barnens självkänsla och identitetsskapande process.

Enligt Azzam (2016:34-35) var det svårt att hitta böcker där arabiska karaktärer fanns representerade (ibid), vilket kan jämföras med resultatet att karaktärer med mörkare hudfärg inte fanns representerade i lika hög utsträckning som karaktärer med vit hudfärg. Jansson (2017: 3-4; 13; 23; 30) belyste diskussionen om att det finns en rädsla för att muslimska barn, som är bosatta i Europa, ska bli utsatta för majoritetens normer och kan förlora sitt muslimska kulturarv. Islamisk barnlitteratur innehåller religiösa aspekter och med disciplinerande motiv. Dessutom kan muslimska karaktärer bli illustrerade som offer för sociala orättvisor (ibid). Eftersom resultatet visas att karaktärer med vit hudfärg oftare har huvudroller i barnböckerna på de undersökta förskolorna blir troligtvis muslimska barn utsatta för majoritetens normer och kan ha svårare för att identifiera sig med sitt muslimska kulturarv genom böckerna som finns tillgängliga på förskolorna.

I Crettons (2018: 843–844; 849) studie framgick att det utspelade sig rasism mot människor med annan hudfärg än vit. Där ansågs vit hudfärg vara dominant och normativ medan mörk hudfärg var ett tecken på ett annat ursprung. Det kan vara en social konstruktion som gör denna uppdelning, där mörkare hudfärg beskrivs med orden smutsighet, lathet och annorlunda medan vit hudfärg beskrivs med orden renlighet, effektivitet, samförstånd och enighet. Även i Cole och Valentines (2000: 314) studie beskrevs vit och mörkare hudfärg på liknande vis fast med orden för vit var skönhet, renhet och dygd och för mörk ond, smutsig och hotande (ibid). Utifrån ett etnocentriskt perspektiv kan dessa begrepp vara tagna ur människor med vit hudfärgs synvinkel och

betraktelse i samhällen där en majoritet av befolkningen har vit hudfärg. Dessutom kan de negativt laddade beskrivningarna av människor med mörkare hudfärg komma från det Elmeroth (2009: 334) menar att fördomar försvaras genom att anta att en viss grupp människor har negativa kvaliteter (ibid). Dessa uppdelningar kan också ha anor från Carl von Linné som redan 1758 gjorde indelningar vad som då kallades rasindelning. Han använde ord som beskrev olika raser, där negativa ord användes om de olika raserna men rasbeskrivningen av europeer bestod av positiva och fina beskrivande ord (Abdul Fattah: 2011). Om denna syn på hudfärg råder i samhället, där positiva begrepp beskriver vit hudfärg medan negativa begrepp beskriver mörkare hudfärg, kan konsekvenserna för barn med mörkare hudfärgs identitetsskapande bli negativa och denna syn på hudfärg kan även leda till rasism mot människor med mörkare hudfärg. Resultatet visade på att karaktärer med mörkare hudfärg oftare får biroller och får vara med i bakgrunden av bilden än får en betydande huvudroll i handlingen. Detta visar inte rasism, men visar att karaktärer med vit hudfärg får betydande och dominerande roller medan karaktär med mörkare hudfärg får mindre betydande roller och oftare får vara med i bakgrunden.

Enligt Cole och Valentine (2000: 307) bygger barn mellan 3 och 5 år upp sin egna etniska självbild (ibid). Detta visar att förskollärare kan hjälpa barn på förskolan att med att bygga upp en positiv bild av sig själva genom att exempelvis medvetet välja böcker där en mångfald finns representerad och där människor visualiseras på ett jämlikt sätt. I resultatet framgick att det inte direkt är någon jämn uppdelningen av hudfärger i barnböckerna på de båda förskolorna. Det kan påverka barns uppfattningar om olika etniciteter och vad det speglar av vårt samhälle, i och med att barn redan i tidig ålder ser skillnad på olika hudfärger och lär sig att det är skillnad på människor och människor så fort de har en annan hudfärg än vit. Cole och Valentine (2000: 305) nämner att genom böcker kan vi arbeta med olika etniciteter, men att då behövs en medvetenhet om etnicitet i böckerna. Hammett och Bainbridge (2009: 152-159) belyser att det gäller att följa med i samhällets fart och belyser de olika ursprung som förändras över tid på förskolorna (ibid), vilket framförallt gäller förskolan där många olika etniska ursprung finns representerade.

6 Diskussion

6.1 Resultatdiskussion

Forskningsfrågorna har kunnat besvaras genom de undersökta böckerna på förskolorna samt med hjälp av ett socialkonstruktionistiskt perspektiv och tidigare forskning. Resultatet visar att efter djur och materiella artefakter är vit hudfärg bland karaktärerna det mest representerade i barnböckerna på de två studerade förskolorna. Mörk hudfärg representeras inte i lika hög utsträckning som vit hudfärg. Genom detta resultat kan vi börja fundera på om det ger några konsekvenser och i så fall vad konsekvenserna kan vara. Vad signalerar resultatet till barnen att böckerna de läser på förskolan mest består av vita karaktärer?

Antalet böcker som fanns tillgängliga vid tillfället för undersökningen skiljde sig åt mellan de båda förskolorna. På Förskola 1 fanns 786 böcker och på Förskola 2 fanns 152 böcker. Skillnaden i antalet böcker på de undersökta förskolorna kan möjligtvis vara orsakad av bland annat ekonomi, förskolläraernas tidsbrist, prioriteringar och/eller didaktiska val. Tidsbristen och prioriteringarna kan handla om barngruppernas storlek och att andra aspekter av förskolans verksamhet prioriteras framför att införskaffa böcker, vilket även kan påverkas av ekonomiska skäl. Didaktiska val kan innebära att ett stort utbud av böcker har valts för att ge barnen en ökad valmöjlighet eller ett litet utbud kan ha valts för att försöka påverka vilka böcker barnen läser eller kommer i kontakt med. Detta ger barnen på Förskola 1 större valmöjligheter bland böckerna, men om barn med en mörkare hudfärg försöker att hitta böcker innehållande huvudkaraktärer med mörkare hudfärg i igenkänningssyfte kan det vara svårt att hitta dessa böcker eftersom endast två procent av böckerna innehöll huvudkaraktärer med mörkare hudfärg. Det blir ett större antal böcker att gå igenom än på Förskola 2, där nio procent av böckerna innehöll minst en huvudkaraktär med mörkare hudfärg. Hur förskolorna använder böckerna och i vilken utsträckning böckerna är fördelade mellan olika avdelningar kan möjligen påverka barns möjlighet till igenkänning och deras identitetsskapande process. Ett stort antal böcker ger en större chans att fler barn får tillgång till böcker än om ett mindre antal böcker finns, men det kan spela en betydande roll för barnen vad böckerna innehåller vilket kan påverka vad böckerna får för betydelse för barnen. Om det finns en bakomliggande tanke och syfte med vilka böcker som finns på förskolan och hur de används spelar antalet ingen roll om böckerna har en specifik orsak till varför de finns och hur de används. Enligt Cole och Valentine (2000: 305) kan en medvetenhet om vilka etniciteter som finns representerade i barnböckerna öka möjligheten till att arbeta aktivt med de olika etniciteterna som finns på förskolorna. Hong med flera (2016: 51) poängterar att sociala konstruktioner och hur andra människor ser på en påverkar hur en människa identifierar sig själv och enligt Cole och Valentine (2000: 305-306) hur böcker är framställda formar och visar oss vad som anses vara normalt (ibid). Detta belyser att ha ett syfte med vilka böcker som finns och hur de används påverkar barn, vilket gör att antalet har en mindre betydelse än böckernas innehåll.

Konsekvenserna av resultatet kan innebära att förskolans val av böcker blir normativt och kan bidra till att behålla de rådande normer som finns i samhället istället för att utmana och vilja försöka förändra bilden av samhället med hjälp av att en större mångfald finns i böckerna. Vid läsning, inköp av nya böcker och de som lånas på biblioteket behövs en variation av böcker för att förändra normen som finns. För precis som Elmeroth (2009: 333-334) beskriver så är skolan extra viktig och har ett stort

ansvar för att få bort rasism och andra fördomar (ibid). Dessutom kan resultatet innebära för barn med mörkare hudfärg att de kan få svårt att identifiera sig med karaktärerna i böckerna, vilket även kan bidra till att de får svårare i sin identitetsskapande process. Om barn ska kunna känna respekt för andra barns kulturer, som Skolverket (2016: 7–9) skriver behöver dessa kulturer finnas representerade på förskolan på något sätt, exempelvis genom böcker. Cole och Valentine (2000: 305–306) upplyser att böcker kan vara ett alternativ, det som står i böckerna kan bidra till att barnen hittar sig själva och blir starka samt kan läsa och lära sig om andra geografiska och kulturella ursprung än sitt egna (ibid).

Kan en bidragande effekt till resultatet vara att människor med vit hudfärg inte tänker på konsekvenserna över att “deras” hudfärg är den mest representerade i böckerna eller reflekterar de inte i någon stor utsträckning över det för att de aldrig varit i minoritet vad gäller hudfärg? För de som har mörk hudfärg kan detta vara en bidragande del till att de känner ett utanförskap eller att de känner att de inte passar in i samhället för att vit hudfärg anses vara normen. Paralleller kan dras till Crettons (2018: 843–844; 849) studie, där vit hudfärg ansågs vara dominant och normativ medan mörk hudfärg förknippades med ett annat ursprung (ibid). Även maktskillnader kan uppstå då det anses att vita människor har större makt och är mer dominanta än människor med mörkare hudfärg. Förskollärarna kan omedvetet utgå från ett etnocentriskt perspektiv, som Åhrén (2008: 20) beskriver är när människor utgår från sig själv som centrum och betraktar andra utifrån ens egna position och erfarenheter (ibid). Detta skulle kunna innebära att om förskollärarna har vit hy och de flesta av barnen har vit hy i barngruppen kan detta påverka vilka böcker som finns på förskolan samt vilka karaktärer som finns representerade i böckerna. Om majoriteten av förskollärarna och barnen hade haft en mörkare hudfärg kanske resultatet hade sett annorlunda ut och kanske mörkare hudfärg hade representerats i högre utsträckning än vit hudfärg.

När barn, enligt Cole och Valentine (2000: 307), redan i tidig ålder börjar upptäcka och identifiera att det finns olika hudfärger (ibid), där ena bli mer framträdande än den andra så skapas det redan då ett utanförskap och en bild av vad som anses vara norm eller inte framträder bland barnen som de sedan bär med sig upp i vuxen ålder. Om resultatet hade visat en jämnare representation av hudfärger i böckerna kunde detta leda till att det inte bildas stora skillnader i att vara vit eller mörk, som kan bidra till ett samhälle där alla har lika värde oavsett hudfärg. Det är inga stora förändringar i böckerna som behöver göras för att få en ökad mångfald och en ökad representation av karaktärer med mörkare hudfärg. Texterna i böckerna behöver inte förändras utan det är “bara” vilken hudfärg författaren väljer att ha på sina karaktärer. Självklart är det inte bara att ändra färgerna på karaktärerna i böckerna som gör att vi får ett samhälle där vita och mörkare hudfärger tar lika stor plats, men det kan vara en del av att i tidig ålder lägga grunden för ett jämställt samhälle.

Enligt Cretton (2018: 847) är det sociala konstruktioner som delar in människor i grupper på grund av bland annat hudfärg, där människor med mörk hudfärg har blivit beskrivna med negativa begrepp, som smutsig, lat och att vara annorlunda, medan människor med vit hudfärg har beskrivits med positiva begrepp, som bland annat renlighet och effektivitet (ibid). Cole och Valentine (2000: 314) nämner också att det används positiva begrepp för att beskriva människor med vit hudfärg och att negativa begrepp används för att beskriva människor med mörk hudfärg, vilket inte syntes i deras analys av bilderböcker (ibid). Bilderna av karaktärerna i barnböckerna på de undersökta förskolorna visade inte karaktärer med mörk hudfärg utifrån negativa

begrepp eller beteenden. Dock fick i högre utsträckning karaktärer med vit hudfärg dominerande roller och var initiativtagare till handlingen, medan karaktärer med mörk hudfärg oftare hjälpte karaktären med vit hudfärg eller befann sig i bakgrunden av bilden och bokens handling. Detta kan möjligen vara ett resultat av de sociala konstruktioner som finns i samhället om vilka grupper människor blir indelade i på grund av bland annat hudfärg.

Vem eller vilka är det som väljer vilka böcker som finns på förskolorna? Är valet av böcker medvetet eller omedvetet gällande karaktärers hudfärg och väljs böckerna efter de sociala konstruktioner som finns i samhället angående representation av hudfärg i böcker eller försöker böcker väljas där en mångfald finns representerad? Om förskollärare inte reflekterar över de val av böcker de gör och väljer böcker efter vad som är normativt kan de bidra till att skapa utanförskap eller känsla av att ha ett annat ursprung hos barn med mörk hudfärg. Detta går att dra paralleller till etnocentrism som Åhren (2008: 20) beskriver genom att människor ser sin egna kultur som det bästa och anser att det är den som alla borde ha (ibid.). Genom ett aktivt val av vilka böcker som finns på förskolan kan förskollärare vara med och skapa eller bidra till vad som ska anses vara det normala och rätta. Utifrån resultatet kan bilden av vad som anses vara det normala och rätta tolkas som att det är vit hudfärg som är mer dominerande än mörk hudfärg, som resultatet visade, vilket barn möjligtvis kan se och bli påverkade av denna sociala konstruktion genom böckerna som finns på förskolorna och dessutom kan vilka normer som råder synliggöras.

Kan valet av fler böcker med endast karaktärer med vit hudfärg än där karaktärer med mörkare hudfärg finns representerade bero på att det finns fler böcker utgivna med endast karaktärer med vit hudfärg än med mörkare hudfärg, som Svenska barnboksinstitutets (2015: 5) rapport vittnar om? Om det inte finns många böcker att få tag på där karaktärer med mörkare hudfärg har en framträdande roll, hur kan förskollärare då arbeta för att få en mer jämn fördelning mellan hudfärgerna i de böcker som finns på förskolorna? Barnen är också delaktiga i valet av böcker som läses på förskolorna och en stor del med att läsa böcker och arbeta med dem på olika vis är att barnen får vara med och välja och de ska ju tycka om böckerna. Barnen kan ha vissa favoritböcker som de föredrar att läsa och det är svårt som förskollärare att påverka deras val av böcker. Förskollärarna kan, genom att ta in fler böcker där karaktärer med mörkare hudfärg har en mer dominerande och självklar roll i handlingen, hjälpa barn med mörkare hudfärg med sin identitetsskapande process och visa att de är en del av det normala och samhället. Om inte fler böcker där huvudkaraktärer med mörkare hudfärg finns tillgängliga på förskolorna kan det bidra och leda till att barn med mörkare hudfärg har svårt att känna igen sig med karaktärerna, inte känner sig hemma i samhället och att de kan ses som avvikande samt att en minskad acceptans för olikheter gällande hudfärger och människors utseende kan uppstå.

Som förskollärare är det inte lätt att veta hur man ska förändra genom böckerna mer än att bli mer vaksam och försöka få en mer variationsrik ström av böcker som innehåller en mångfald och olika hudfärger. Vem eller vilka bär ansvaret för vad som visas och presenteras i barnböcker? Är det barnboks författarna, samhällets normer och sociala konstruktioner eller är det vad som efterfrågas i böckerna? Det kan också vara att böcker med karaktärer med vit hudfärg säljer mer än böcker med karaktärer med mörkare hudfärg och för att nå en större ekonomisk framgång använder barnboks författarna det som efterfrågas mest. Men Kåreland (2015: 96-97; 109) lyfter att det kan vara svårt att gå sin egna väg när man skriver barnböcker gentemot

vuxenböcker. Men påpekar att det ändå har skett en förändring och att det mer och mer blir okej att skriva om annat än just det som anses vara traditionellt (ibid). Det kan vara så att författarna inte själva reflekterat över vilka hudfärger som karaktärerna har i böckerna och kanske har de flesta barnboksförfattare vit hudfärg och inte tänkt på budskapet som framförs? Eller har det varit att man "ska" sätta vit hudfärg på sina karaktärer för att den rådande normen ser så ut eller för att kunna sälja mer böcker och majoriteten har följt samma mönster och inte avvikit från det. Detta kan ha en stor del i att resultatet blev som det blev. Förhoppningsvis genom denna studie kan förskollärare bli mer medvetna om vad för böcker som används i förskolorna och att man som förskollärare kan bli mer uppmärksam på vad bilderna och hur karaktärerna ser ut i böckerna framför för budskap.

6.2 Förslag till fortsatt forskning

Ett fortsatt forskningsområde skulle kunna vara att undersöka vilka faktorer som påverkar förskollärares val av böcker och om det är ett aktivt val att inkludera böcker med mörkare hudfärg på huvudkaraktärer. Genom att forska vidare och få syn på förskollärarnas val av böckerna bidrar detta vidare till hur ett framtida arbete kan fortsätta för att få in böcker med mer varierade hudfärger i förskoleverksamheten.

Ytterligare ett sätt att forska vidare kan vara att få en bild av författarnas tanke med deras val av hudfärg på karaktärerna i deras barnböcker. Detta kan genomföras genom att intervjua några barnboksförfattare, några som har flera hudfärger i sina böcker och även några som har endast vit hudfärg i sina barnböcker. Vad har de för tankar om hudfärgerna i böckerna? Har de några tankar och argument med sina val? Har deras egen hudfärg någon påverkan av vad för hudfärger deras karaktärer i böckerna får?

7 Slutsats

Med hjälp av våra två forskningsfrågor har vi fått fram ett resultat. På frågan hur fördelar sig karaktärer med vit respektive mörkare hudfärg i förskolornas barnböcker? Det framgick att vit hudfärg är dominerande i barnböckerna på de båda förskolorna. Vit hudfärg fanns i 39 procent av böckerna och mörkare hudfärg fanns i 14 procent av böckerna. Eftersom vit hudfärg var mest representerad i de båda förskolornas böcker så anses vit hudfärg vara normen. Konsekvenserna av denna uppdelning för barns igenkänning och identitetsskapande är att de barn med vit hudfärg får lättare att hitta sin identitet eftersom att de kan identifiera sig lättare med karaktärerna i barnböckerna än de med mörkare hudfärg. Resultatet, att karaktärer med vit hudfärg representeras i högre utsträckning än karaktärer med mörkare hudfärg, kan ha påverkats av sociala konstruktioner och etnocentrism om vad som anses vara det normala och rätta. Resultatet synliggör också att vad som syns i böckerna och de ger för signaler påverkar barns identitetsskapande process och att förskolan behöver se över vilka böcker de har och vad de signalerar eftersom förskolan är ett viktigt verktyg för att ökar acceptance och förebygger racism.

Referenser

Abdul Fattah, N. (2011). Kommer det bli fint att vara rasist nu?. *Metro*. 11 feb. Hämtad den 2018-09-17 <https://www.metro.se/artikel/kommer-det-bli-fint-att-vara-rasist-nu-xr>

Allwood, C. M. & Erikson, M. G. (2017). *Grundläggande vetenskapsteori: för psykologi och andra beteendevetenskaper*. Andra upplagan Lund: Studentlitteratur

Azzam, J. H. (2016). Mommy, do I have white skin?: Skin color, family, and picture books. *The Horn Book Magazine*, Vol. 92(6), 32–39.

Christensen, G. (2004). *Psykologins vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur

Cole, E. M., & Valentine, D. P. (2000). Multiethnic children portrayed in children's picture books. *Child & Adolescent Social Work Journal*, Vol. 17(4), 305–317.

Cretton, V. (2018). Performing whiteness: racism, skin colour, and identity in Western Switzerland. *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 41(5), 842-859.

Denscombe, M. (2016). *Forskningshandboken: För småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur

Dimbleby, R. & Burton, G. (1997). *Oss emellan: Mellanmänsklig kommunikation*. Lund: Studentlitteratur

Eilard, A. (2008). Modern, svensk och jämställd: om barn, familj och omvärld i grundskolans läseböcker 1962–2007. Lunds universitet

Eliasson, A. (2013). *Kvantitativ metod från början*. Lund: Studentlitteratur

Elmeroth, E. (2009). Students attitudes towards diversity in Sweden. *Intercultural Education*. Vol. 20(4), 333-344.

Erixon Arreman, I. (2002). Pedagogiskt arbete: en social konstruktion för att fylla en social funktion. *Tidskrift för lärarutbildning och forskning*. Vol. 1-2, 39-56

Hammett, R. & Bainbridge, J. (2009). Pre-Service Teachers Explore Cultural Identity and Ideology through Picture Books, *Literacy*, Vol.43(3). 152-159

Hong, Y-Y., Zhan, S., Morris, M W. & Benet-Martínez, V. (2016). Multicultural identity processes. *Current Opinion in Psychology*, Vol.8. 49–53.

Jansson, T. (2017). Islamic children's literature: informal religious education in diaspora. *Handbook of islamic education: international handbooks of religion and education*, Vol. 7, 1-34

Järvi M. (2015). Kära vita svenskar – vi måste prata mer om hudfärg. *Metro*. 28 dec. Hämtad den 2018-08-13 från <https://www.metro.se/artikel/k%C3%A4ra-vita-svenskar-vi-m%C3%A5ste-prata-mer-om-hudf%C3%A4rg-xr>

Kröner, S. & Wahlgren, L. (2015). *Statistiska metoder*. Lund: Studentlitteratur

- Kåreland, L. (2015). *Skönlitteratur för barn och unga: Historik, genrer, termer, analyser*. Lund: Studentlitteratur
- Lantz, B. (2011). *Den statistiska undersökningen: grundläggande metodik och typiska problem*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Lunneblad, J. (2013). *Den mångkulturella förskolan: Motsägelser och möjligheter*. Lund: Studentlitteratur
- Olsson, H. & Sörensen, S. (2011). *Forskningsprocessen: Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Stockholm: Liber
- Patel, R. & Davidson, B. (2011). *Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur
- Rodman, N. M., & Hildreth, G. J. (2002). Family diversity in 50 years of storybook images of family life. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 31(1), 3-18.
- Skolverket, (2016). *Läroplan för förskolan Lpfö 98*. [Ny, rev. utg.] Stockholm: Skolverket Tillgänglig på Internet: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2442>
- Statistiska centralbyrån. (u.å). *Antal personer efter utländsk/svensk bakgrund, ålder kön och år*. Hämtad 2018-06-04 från http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_BE_BE0101_BE0101Q/UtlSvBakGrov/table/tableViewLayout1/?rxid=42990f25-92e0-46bd-b539-49d4ae358afb och http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START_BE_BE0101_BE0101Q/UtlSvBakGrov/table/tableViewLayout1/?rxid=42990f25-92e0-46bd-b539-49d4ae358afb
- Svenska barnboksinstitutet. (2015). *Bokprovning på Svenska barnboksinstitutet: En dokumentation - Årgång 2014: 12 mars-28 maj 2015*. (ISSN 1652-5566) Stockholm: Svenska barnboksinstitutet (SBI)
- Metro. (2016). Låt mörkhyade ta plats i barnböckerna. *Metro*. 11 Juni. Hämtad den 2018-06-10 från <https://www.metro.se/artikel/1%C3%A5t-m%C3%B6rkhyade-ta-plats-i-barnb%C3%B6ckerna-xr>
- Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed* (Vetenskapsrådets rapportserie; 2011:1). Stockholm: Vetenskapsrådet
- Åhrén, C. (2008). *Är jag en riktig same?: En etnologisk studie av unga samers identitetsarbete*. (Doktorsavhandling, Umeå universitet, Umeå). Hämtad från <http://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:142493/FULLTEXT01.pdf>

Bilagor

Bilaga A och B

Bilaga A Kategorischema

Böcker	Karaktär med vit hudfärg	Huvudperson med mörk hudfärg	Biroll eller statist med mörk hudfärg	Djur eller materiella artefakter
1				
2				
3				
4				
5 och så vidare				

Bilaga B Sammanställning av kategorischeman

Förskolor	Karaktär med vit hudfärg	Huvudperson med mörk hudfärg	Biroll eller statist med mörk hudfärg	Djur eller materiella artefakter
1				
2				